

Района йөркеленеренпе 65 сұл ситнэ май

Культура хыпаресем

Кашниех хайён вырәнненче пулсан

– Вәл укса хуҗасине ала-ра тытма пелет, – сапла калать районан хисеплэ гражданинэ, 70 сұлхи Валериан Семенович Краснов Мән Сентёр райовен тәп бухгалтерэ Н.М. Сорокина пирки.

Нина Ивановна ку самахсемшән күренмест. Хәвән есе кирлэ пек пелместән пулсан, пёр вырәнна саван чухлэ ёслейән-и?

– 49 сұл 9 сұл пек иртсе кайрә, – аса илет Нина Макаровна. Шәпах саван чухлэ сұл вәл потребкоопераци системинче ёслет. Төрессипе шәпах вәл ёсленэ сұлсенче Мән Сентёр райовен аңаслә аталанса пынә. Паян вара райпо пирән республикара кәна мар, Раҗсейре те хайсен коллегисемшән ыра төсләх пулса тарать. 1995 сұлтан тытәнса коллектив кашни кварталтах Раҗсей Федерациянчи потребительсен предприятиесем хушшинче малти вырәнсенне тивәсет. 1960-меш сұлхи суту-илүпе обществәлла апатлану предприятиесене хальхисемпе танлаштарайән-и?

Шәпах ёнтә саван чухне, 1960 сұлта (Нина Макаровна 1941 сұлта суралнә), Шупашкарти коопераци техникумне вәренсе пәтернә хыс-җән, Сентёр сельповне счетовод пулма вырнашнә. Җамрәк специалист пултарулахе пәларса тәнә. Җавна май аңа сав сулах ноябрь уйахе-нче аслә бухгалтерән пулашшаканә пулма сирәплетнә. Тәпәр икә сұлтан, 1962 сұлта, вәл Сентёр сельповен аслә бухгалтерэ пулса тәнә. 1965 сұлта Мукаври коопераци институтне заочно майпа вәренсе пәтернә.

Сентёр сельпове унччен мәнле аталаннине Нина Макаровна архив даннайсенчен пелет. Сентёр тарәхенче 1909–1924 сұлсенче потребительсен обществисем, вәсен пунчәсемпе лавкисем сахал мар пулнә. Пәремеш обществәсем Чәваш Сурәмненче тата Уйкас Янасалта 1911 сұлта йөркеленнә, Мән Сентёрте – 1913

сұлхи октябрән 31-мешәнче. 1936 сұлта Сентёр райпотребсоюзэ Мән Сентёр, Калайкасси, Мән Хураҗка, Юваново, Ярославка тата Юнкә ялловесене пәрлештерсе тәнә. Хайән сирәпләхне вәл Аслә Отечественнәй вәрҗә сұлсенче те кәтартса панә. Ку вәхәтра вәл районти тәп хатәрлев организациесенчен пәри пулса тәнә.

Җавна та каласа хәварас пулать. 1930–1940 сұлсенче таварсен ытларах пайне ялсене лашасемпе турттарнә. 1943 сұлта Сентёр сельповенче кәна 47 сын ёсленә.

Төрлэ сұлсенче Мән Сентёр ялловне А.И. Харитонов, Д.Н. Кариков, Н.Г. Налимов, Я.И. Ершов ертсе пынә. Мән Сентёр ялловне Л.А. Яндушкин ертсе пынә чухне (1963–1971 сұлсем) пәремеш сәнә магазинсем тума тытәннә. Кайран ялло председателә пулма П.П. Петрова сирәплетнә.

1964 сұлхи мартән 24-мешә телне Муркаш райпотребсоюзне йөркеленә. Вәл хәлхи пәтәм Муркаш районне пәрлештерсе тәнә. Ярославка тата Сентёр ялловен те вәсен шути кәнә.

Шәпах ёнтә 1960–1980 сұлсенче районта коопераци пурләхпа техникан лайах базине йөркеленә. Ку тапхәрта, пәтәмешле илсен, Москакассинче тата Юнкәпүсәнче столовайсем, гараж, ялсенчи пур магазинсене те тенә пекех есе кәртнә. Җак тапхәр сурринче вара – 1971 сұлхи январән 22-мешәнче – Муркаш райпотребсоюз бази сунче Муркаш тата Мән Сентёр райовесене йөркеленә. Вәсем халә те аңаслә ёсләсә.

Җав вәхәтран тытәнса паянхи кунчене Нина Макаровна Мән Сентёр райовен тәп экономисчә пулса ёслет.

Валериан Семенович сапла каласа парать: – Хам «Передовик» хуҗаләх ертүсинче ёсленә чухнех Н.М. Сорокинана тәп экономист пулса ёслеме пәрлешүллә хуҗаләха кұсма

ыйтрам. Анчах та райпо председателә иеппе те киләшмерә.

Коллектив үсәмне вара Нина Макаровна саванта курать:

– Ертүсәсенчен нумай килет. В.А. Колбасов райпо коллективне ертсе пынә сұлсене (1978–2003) кәна аса илер-ха. Вәл ертсе пынине хәтлә магазинсем Чурикассинче, Вәрманкассинче, Тренкәра, Калайкассинче таварсен магазинне, Шомикра тата Мән Сентёрте кафе т. ыт. те туса лартнә.

Тәп экономист пәлартнә тарәх, суту-илүпе пәрлех обществәлла апатлану, продукция хатәрлесе те аталанса пынә. Хәлхи вәхәтра вара райпо тытәмненче 45 магазин тата обществәлла апатланавән 6 предприятиә.

1998–2002 сұлсенче магазинсене холодильниксене, телевизорсене, сәтел-пукана тата ытти хаклә хатәрсене кредитпа сутассине сәнәрен йөркеленә. Эмел хатәресем, ветеринари препарачесем теләшпе ёслеме тытәннә. Улма-сырла тата сәт продукчәсене сутассине 10 хут, кәлпасси изделийсене сутассине 8 хут, мороженәй сутассине 5 хут үстерме май килнә.

Райпо ерипен халәха йәла ыйтәвәсем парассине тата пәчәк производствәна та аталанса пынә. Җапла вара Шомик, Калайкасси, Сылай, Мән Сентёр ялсене тырә вәтетмелли цехсем хута кайнә.

Хатәрлев есә-хәлә те потребкооперацин тәп меләсенчен пәри пулса тәнә. Җынсенчен чәртәвар, эмел курәкәсем, кивә хут, сәм, сәт, аш-какай, пахта сәмәс, сәр улми сутән илнә.

«Сундырь–Хлеб» обществта Мән Сентёр райовен системине кәрет. Кунта туса хатәрлекен продукция ассортименчә 120 продукция тәсәпе танлашть. Кусем вәсем сәкәр тата сәкәр изде-

лийесем, макарон изделийсем, сухарисемпе сушкәсем, кондитер изделийсем, алкогольсәр шывсем.

Җак пәларәмлә самантсене Чәвашпотребсоюзра та асәрхамасәр тәма пултарайман. 2002 сұлта ахәльтен мар ёнтә кунта Раҗсей Центросоюзә наукапа практика конференцине ирттернә.

2003 сұлтан тытәнса вара райпо коллективне Л.П. Майкова ертсе пырать.

– В.А. Колбасов вәхәтәнче сәнә илнә чикәсенчен каялла чакма шутламастпәр, – тет Людмила Петровна. Вәл райпо коллективне ертсе пынә вәхәтра та ыра улшәнусем сахал мар пулса ирттрәс.

Таварсем сутасси үссе пырать, обществәлла апатлану предприятиесем хайсен хәватне үстерәсә. Кунпа пәрлех обществәлла апатланавән сәнә пункчәсене уҗасине, вәсене реконструкциялессине, ытти төрлә енге сахал мар ёсәсем туса ирттернә. 2005 сұл аса килет. Ун чухне райпо 3 суту-илү точкине уснә, киввисене юсанә, реконструкцияленә.

– Нина Макаровна пек ёсәсенем ытларах пулсан аванчә, – тет Людмила Петровна.

Райпо ёсәненсем ёслеме кәна мар маттур, канма та, обществәлла ёсәне те хастар хушәнна пултарасә. Вәсем Чәвашпотребсоюз ирттерекен амәртусемпе конкурсенче, ёсә итогәсемпе малти вырәнсенне пәре кәна мар тивәснә. Райпора «Тарават» художество пултарулах ушкәнә пур. Вәл Чәвашпотребсоюз ирттерекен концерт программисене сахал мар хушәннә, пәре кәна мар призлә вырәнсенне тивәснә.

Хәлхи вәхәтра Мән Сентёр райовен системинче 250 сын ёслет. Район юбилейне те ёсә коллективә үсәсемпе кәтсе илчә. Тавар саврәннә планне иртнә сұл, унчченхи сұлхипе танлаштарсан, 130,9 процент тултарнә.

Л. ТУКТИНА.

Ваҗкассинче те база культура учрежденийә

Җак кунсенче Уйкас Янасал ял тарәхенче модернизацияленә культура учреждение – Ваҗкассинчи Культура суртне үсрәс. Ана усма Чәваш Республикнә культура, националнос ёсәсен, информация политикнә тата архив ёсәсен министрән сумә Т.В. Казакова, район администрациян пусләхән сумә, культура тата архив ёсәсен пайән пусләхә А.Е. Андреева та килчәс.

Хәнасем Культура суртненче фойере тел пулчәс. Вәсем малтанх Н.В. Никольский музейненче пулса курчәс, шул ачисен ёсәсен выставкипе паллашрәс.

Уяв Ваҗкассинчи «Талан» эстрада фольклор ансамблә хайән пултарулахе кәтартнипе пулчанчә. Җак куна халалласа Сосновка шуләнче вәренекенсем литературапа музыка композицине хатәрленә. Хәнасемпе пәрлех уяв самахәсене Уйкас Янасал ял тарәхән пусләхә В.И. Егоров, Ильич яч. хис. хуҗаләх ертүси, депутатсен районти Пухавән председателә И.В. Николаев та каларәс. Сосновка библиотекнә ёсә-хәләпе унән заведующий Т.З. Степанова паллаштарчә.

Уявра журналистпа, репортерпа, Чәваш телевиденийнә

передачисене ертсе пыракан Ваҗкасси сыннипе Олег Прокопьевта тел пулу интереслә ирттрә. Җав кунах кунта Олег Ивановичән «Шыв сичи сар хәвел сутипе» кәнекин презентациян пулчә. Унта Чәваш Республикнә паллә артисчәсем Елена Смородинова, Олег Кайкәр та хушәнчәс. Вәсем Олег Прокопьев сәввисемпе сырнә юрәсене юрласа пачәс. Альбина Юрату тата Нина Изедеркина кәнеке авторне халалланә сәвәсем вуларәс.

Сәнә кәнеке авторне саламлама ял сыннисем кәна мар, Самара обласәнчен те хәнасем килнә. Вырәнти чиркү настаятелә Иван атте Олег Прокопьевта пултарулах ёсә-хәләнче аңасусем сунчә.

Муркашри ял тарәхәсем хушшинчи тәп библиотека специалистсәсем презентацирен пуян краеведени материаләпе таврәнчәс. Хәлхи вәхәтра вәсем район 65 сұл тултарнине халалласа «Муркаш районнә писателәсем» электронлә кәнеке хатәрлессине ёсләсә. Тәп библиотека фончә татах икә кәнекепе пуялчанчә: кусем вәсем Олег Прокопьевта Нина Изедеркина кәнекисем.

В. ИВАНОВ.

Сән үкерчәкәре: хәнасем база Культура учрежденийә паллашасә.

Совет Җарәсене Афганистанран кәларнәранпа – 20 сұл

Паттәр салтаксем пирән асрах пуләс

Ачаранпах эпә кәнекесем вулама юратнә. Вәсем хушшинче ман алла Афганистан пирки каласа панисем, ытти халап-юмахсем лекетчәс. Питә интересләнчә ку калавсем. Анчах ун чухне Афган историне пирән хушәрах суралса үснә сәмрәк ача-семпе хәрсем кәрессине никам та шухәшлама пултарайман.

1979 сұл вәсәнче Совет Җарәсене юнашарти Афганистан Республикнә кәрттрәс. Вәсен җак республикара Апрель революциян интересәсене хуҗәлемәлле пулнә. «Афганецсем» теҗсә ёнерхи салтаксемпе офицерсене, хайсен интернационалла тивәснә юнашарти сәртлә-туллә сәр-шывра пурнәсләнисене.

Шул пәтерсе, тәрек сывләхлә пулса, салтак тумне тәхәнса пин-пин совет салтак Демократиллә Афганистан Республикнә хайән интернационалла тивәснә пурнәсләрә. Пирән районтан кәна 144 сәмрәк, Совет Со-

юзәпе вара 9 сұл хушшинче 750 пин салтакпа офицер, 13 пин сурә сын каялла чәррән таврәнәймарә.

Воин-интернационалист... Халәхра халә вәсене ытларах чухне «душман» (чәвашла куҗарсан ёнтә вәл «тәшман» тени пулать) тесе чәнни те пулать. Ман шухәшпа ку самах пәре те япәх мар. Вәл сав сын тәшмансемпе сәпәсине пәлтерет. 20-меш ёмәрен 80-меш сұлсәнче Шаптак Муркаш яләпе пыратәп. Ял варринчи арман сывәхне ситрәм. Унта таракан сынсемпе тел пултәм.

– Манән Юра Ермолаева курмаллачә, – пулчә манән самахам.

– Думмана-и? – терәс вәсем.

– Ака вәл, пирән хушәрах, – пулчә вәсен хуравә.

Манән умра үт-пәвәле вәрам, тәрек, сывә сәмрәк Ермолаев. Унпа каласнә май вәл хай Афганистанра интернационалла тивәснә пурнәсләна пирки каласа пачә ун

чухне. – Малтанх хәрушә пулнә. Мәншән тесен сәртлә-туллә ют халәхлә сәр-шыв. Хәрани те пулнә. Куҗсүлә те кәларнә. Салтаксем хушшинче хәранипек тән сүхатнисем те пулнә. Анчах эфир, чәваш ачисем, чәтнә.

Урәх аңа тытса чараймарә. Ман пуҗа вара саван пекех Афганра пулнә Валентин Троицкий (Шуракасси) аса килчә. Вәл та, пәчәкәллех ашшәсәр тарса юлнәскер, амәшәпне мамаккәшә пәхса үстернипе, спортпа туслә пулнине тәрәс-тәкеләх таврәнчә таван килә сав вәрҗәран. Тәван «Герой» хуҗаләхра вай ситнә таран тарәшса ёслет. Ферма заведующий те пулчә.

Манмарә паттәр салтак-интернационалистсене Тәван сәр-шыв. Уйрамах пәларнисене сәр-шывән аслә наградисене пачәс. Вәсенчен пирән районтан И.В. Михайлова В.Я. Портнов Хәрлә Җәлтәр орденәсене, Н.М. Васильева А.М. Гаврилов

тата В.А. Татаров «Паттәрләхшән» медальсене, С.Г. Васильев, Ю.А. Замков, И.М. Кузьмин, О.М. Перцев, В.Г. Максимов, М.Т. Моторкин, А.М. Паргеев, Ю.А. Шариков, В.В. Яндимиркин «Җарти хастарләхшән» медальсене, В.В. Дмитриев тата О.С. Захаров «Җар службинче пәларнәшән» медальсене илме тивәс пулчәс.

Вәсенчен пәри – Владислав Яндимиркин пирки тәпләнрех сәрсә пәлтерес килет. 1964 сұлта Юнкәпуҗ яләнче суралнә. 1982 сұлта сара кайнә. Афганистанра та службәра тәма тивнә, гранатометчик-водитель пулнә.

Паянхи куна В. Яндимиркин Москакассинчи «Заря» обществәра ёслет. Хушнә ёсә ответләха туйса пурнәсләт. Киләнче те алла усса лармасть воин-интернационалист. Картиш тулли выльәх-чәрләх тытаслә, уйрамах әратлә кроликсене усрама кәмәлләт.

Афганистан пирки нумай каласма пулать. Җав вәхәт-

рах унта пирән районтан 7 салтак-интернационалист ёмәрләх куҗне хупрә. Чәваш Енрен вара – 111 сын. Халә вара, Афганистан Республикнә пирән чәсене кәларни 20 сұл ситнә май, хамарән ентешсене ятранах асәнса хәварас килет:

– **Н.А. Перцев.** 1964 сұлта Мән Шашкар яләнче суралнә. 1984 сұлхи пуш уйахән 8-мешәнче Афган Республикнә Оранзабад хули сывәхәнче паттәрләх кәтартса пусне хунә.

– **А.Н. Порфирьев.** Рядовой. 1966 сұлта Кивә Матяк яләнче суралнәскер, 1986 сұлхи июлән 5-мешәнче Афганра паттәррән сәпәсәсә вилнә.

– Җав ялтах 1964 сұлта суралнә **Юрий Петрович Тарасов.** Иывәр аманнә хыс-җән Аргу сывәхәнче госпитальте 1984 сұлхи сентябрән 26-мешәнче вилсе кайнә.

– **В.П. Николаев.** Лапкас яләнче 1964 сұлта суралнә. Лейтенант, МИ-8 летчик-штурманә. Кабул хулин аэродромне сәлнә чухне

1988 сұлхи ноябрән 13-мешәнче вилнә.

– Тушкасси яләнче 1968 сұлта суралнә **Н.Ю. Михеев** рядовой. 1987 сұлхи апрелән 22-мешәнче ёмәрләх куҗне хунә.

– Ситуккасси яләнче 1964 сұлта суралнә **М.М. Самойлов** рядовой. 1983 сұлхи июләнче паттәрләх кәтартса вилнә.

– **А.М. Татаров.** 1964 сұлта Мән Тутаркас яләнче суралнә. Взвод командирән сумә пулнә. 1983 сұлхи июлән 19-мешәнче сәре кәнә.

Юлашкнчен савна каласа хәварас килет. Тавах сире, ашшә-амәшәсем, аслашшә-аслашшәсем, Тәван сәр-шыва юрәхлә сәмрәксем суратса пәхса үстернәшән. Шкулсенчи учительсене те пьсәк тав самахә. Салтак-интернационалистсем, эсир яланах пирән асәмәрта, сәр-шыв историйнә, туслә Афган халәхән историйнә.

Б. ШУРНОВ,
запасри гварди аслә лейтенант.